

Pogodbena ureditev avtorskopравnih upravičenj na arhitekturnih delih

SAŠA KRAJNC

Povzetek

Članek obravnava pogodbeno ureditev avtorskopравnih vprašanj v zvezi z arhitekturnimi deli kot deli uporabne umetnosti. Zanje velja, da je arhitekt kot avtor praviloma postavljen v nekoliko slabši položaj kot ostali avtorji umetniških, znanstvenih in književnih del, obenem pa ima šibkejši položaj tudi v razmerju do naročnika oz. lastnika arhitekturnega objekta, ki lahko pod določenimi pogoji prosto posega v arhitekturni objekt in ga prilagaja svojim funkcionalnim potrebam. Takšni posegi lahko za avtorja pomenijo tudi grobo kršitev njegovih moralnih avtorskih pravic in okrnitev njegovega ugleda in imena. Prav zato je za arhitekto ključnega pomena, da avtorskopравna vprašanja, ki izhajajo iz razmerja z naročnikom, podrobno opredelijo in se s tem izognejo morebitnim neželenim posegom v svoje delo ter posledičnim sporom.

Ključne besede: • avtorska pravica • arhitekturno delo • lastninska pravica • prenos pravic • projektantska pogodba

KONTAKTNI NASLOV: Saša Krajnc, univerzitetna diplomirana pravica, študentka doktorskega študija na Pravni fakulteti Univerze na Dunaju, e-pošta: sasa8.krajnc@gmail.com

ISSN 1855-7147 Tiskana izdaja / 1855-7155 Spletna izdaja © 2011 LeXonomica (Maribor)

UDK: 347.787(497.4)

JEL: K11, O34

Na svetovnem spletu dostopno na <http://www.lexonomica.com>

Contractual Regulation of Copyright on Works of Architecture

SASA KRAJNC

Abstract

The present article discusses the contractual regulation of copyright issues regarding works of architecture as works of applied art. Commonly, the architect is at slight disadvantage compared to other authors of artistic, scientific and literary works, and at the same time has a weaker position in relation to the client or proprietor of the architectural object at hand. The latter can, under certain circumstances, freely modify the architectural structure and adjust it to his functional needs. Through the eyes of the author, such interventions can present a grave infringement of his moral rights and mutilation of his reputation and good name. Precisely therefore it is of vital importance to the architect that the copyright issues, emerging from his relationship with the contractor, are exhaustively defined, thus avoiding potential unwanted interference with their work and consecutive disputes.

Keywords: • copyright • architectural work • ownership rights • transfer of rights • engineering contract

CORRESPONDENCE ADDRESS: Saša Krajnc, bachelor of laws, student of the doctoral study program at the Law Faculty of the University in Vienna, e-mail: sasa8.krajnc@gmail.com

ISSN 1855-7147 Print / 1855-7155 On-line © 2011 LeXonomica (Maribor)

UDC: 347.787(497.4)

JEL: K11, O34

Available on-line at <http://www.lexonomica.com>

1. Uvod

Ker je naročilo arhitekturnega dela dokaj kompleksen in tudi finančno zahteven pravni posel, naročnik in arhitekt svoje pravno razmerje praviloma podrobno uredita v pogodbi. Pri tem je priporočljivo, da posebno pozornost namenita tudi avtorskopравnim vprašanjem, tako tistim, ki niso zakonsko urejena, kot tudi tistim, ki sicer so zakonsko urejena, a bi lahko potencialno povzročila konflikt med strankama (npr. pravico dostopa in pravico do priznanja avtorstva). Po eni strani bo to preprečilo dvome in spore, obenem pa bo delovalo tudi »poučno«. Stranki bosta tako namreč bolj seznanjeni s pravicami, ki jima jih priznava zakon. Ker ima razmerje obligacijskopравno naravo, ga lahko stranki prosto uredita, ne moreta pa se izogniti nekaterim kogentnim pravilom v zvezi z avtorskimi pravicami (npr. neprenosljivost avtorske pravice kot celote). Ureditev avtorskih vprašanj v pogodbi je smiselna tudi zaradi dejstva, da je avtorska pravica neregistrska pravica. Ali je določena stvaritev avtorsko delo in s tem upravičena do avtorskopравnega varstva, se bo izkazalo šele v morebitnem sporu med strankama. Pri zanašanju na zakonske varovalne določbe arhitekt tvega, da se njegovo delo sploh ne kvalificira kot avtorsko, s tem pa bo v primeru neupravičenih posegov v svoje delo ostal brez pravnega varstva. Tako je pogodbena ureditev avtorskopравnih vprašanj v vsakem primeru priporočljiva.

V članku bodo prvotno na kratko obravnavane splošne značilnosti avtorske pravice na arhitekturnih delih, v nadaljevanju pa se bomo osredotočili na sklenitev pogodbe med naročnikom in arhitektom ter na pogodbeni prenos in omejitev arhitektovih pravic. V zaključnem poglavju bodo primeroma navedene nekatere pogodbene klavzule, s katerimi lahko stranki uredita posamezne sklope vprašanj v zvezi z avtorskimi pravicami.

2. Kratko o avtorski pravici na arhitekturnih delih

Preden lahko govorimo o avtorskopравni zaščiti arhitekturnega dela, je treba ugotoviti, ali konkretno arhitekturno delo sploh lahko uživa avtorskopравno varstvo oz. ali izpolnjuje zakonsko določene pogoje. Le kadar ima arhitekturno delo naravo avtorskega dela v smislu Zakona o avtorski in sorodnih pravicah¹ (ZASP), bo arhitekt nasproti naročniku in tretjim lahko užival avtorskopравna upravičenja. Vendar pa so arhitekti napram drugim stvariteljem avtorskih del v precej nezavidljivem položaju. Arhitekturna dela so posebnost v sferi avtorskega prava, saj njihov cilj ni zgolj posredovanje umetniške ideje, ampak tudi povsem funkcionalno reševanje prostorskih

¹ Uradni list RS, št. 16/2007 (ZASP-UPB3) in št. 68/2008 (ZASP-E).

problemov. Zaradi njihovega uporabnega namena in velike investicijske vrednosti se jeziček na tehtnici večine zakonodaj v Evropi in po svetu krepko nagiba na stran investitorjev, naročnikov in lastnikov arhitekturnih del. Tako so kriteriji za priznanje statusa avtorskega dela za arhitekturne objekte strožji kot pri drugih kategorijah avtorskih del, varstvo arhitektov kot avtorjev pa šibkejše.

2.1. Arhitekturni objekt kot avtorsko delo

Na prvi pogled veljajo za arhitekturna dela enaki zakonski pogoji za priznanje avtorskopravnega varstva kot za vse druge stvaritve s področja znanosti, umetnosti in književnosti. ZASP v drugem odstavku 5. člena določa, da so avtorska dela individualne intelektualne stvaritve, ki so na kakršenkoli način izražene. Ta zakonska dikcija pravzaprav vsebuje pet različnih predpostavk, ki morajo biti kumulativno podane. Avtorsko delo mora biti avtorjeva osebna stvaritev, imeti mora sporočilno vrednost (predpostavka intelektualnosti), biti mora zaznavno človeškimi čutilom (predpostavka izraženosti), izhajati mora iz področja znanosti, umetnosti ali književnosti in izražati avtorjeve osebne ustvarjalne poteze (predpostavka individualnosti).² Prav zadnja izmed naštetih predpostavk je ključni element za priznanje avtorskopravnega varstva, obenem pa povzroča težave marsikateremu arhitektu. Arhitekturna dela se uvrščajo med dela uporabne umetnosti in prav zaradi njihovega funkcionalnega namena velja doktrina, da jih je treba obravnavati strožje od t. i. čistih umetniških del. Mnogi avtorji poudarjajo, da se mora arhitekturno delo povzdigovati nad množico vsakdanjih prostorskih rešitev, če želi doseči status avtorskega dela (Cornish, 2003: 396). V praksi to pomeni, da bodo avtorske pravice lahko uživali le stvaritelji arhitekturnih del z izjemno visoko stopnjo umetniške izraznosti, medtem ko bodo »vsakdanje« arhitekturne stvaritve za pravno varstvo prikrajšane. Ker je razmejitev med arhitekturnimi deli, ki dosegajo raven avtorskih del, in tistimi, ki je ne, dokaj kompleksna, se je v praksi pojavila potreba po konkretnjših razmejitvenih kriterijih. S tem problemom se je dokaj uspešno spopadla avtorica *Christiane Schildt-Lutzenburger*, ki kot ključne indikatorje ustvarjalne ravni avtorskega dela navaja členitev konstrukcije ali fasade ter obliko, material in barvo zgradbe.³

Pojmovanje arhitekturnega avtorskega dela se nikakor ne nanaša le na zgradbe v klasičnem smislu (kot so družinske hiše in drugi stanovanjski objekti, poslovni objekti in tovarne, cerkve, muzeji, štadioni, dvorane itd.). Varstvo lahko (seveda ob izpolnjevanju pogojev) uživajo tudi mostovi,

² Podrobneje o predpostavkah avtorskih del gl. Trampuž, Oman, Zupančič, 1997: 30–32.

³ Podrobneje o tem gl. Schildt-Lutzenburger, 2004.

viadukti, razstavni prostori, gledališke in filmske kulise, parki in vrtovi, pokopališča, ulice, trgi in splošno vse stvaritve, ki spadajo v kar najširši krog arhitekturnega, urbanističnega in krajinskega ustvarjanja (Schildt-Lutzenburger, 2004).

Zaradi dolgotrajnega in zahtevnega procesa nastajanja arhitekturnih del je pomembno, da avtorskopравnega varstva ne uživa le končni produkt (torej izveden objekt), ampak tudi vse predhodne ustvarjalne faze. Pri tem je potrebno poudariti, da sama ideja kot taka ni avtorskopравno varovana.⁴ Šele ko se ideja zgosti v konkretno in individualizirano izpeljavo stvaritve, nastane avtorsko delo. Prva materializacija ideje je osnutek, ki ga ZASP že izrecno varuje. Prav tako so varovane tudi skice in risbe, modeli (makete) in načrti⁵ ter seveda tudi izvedeni (zgrajeni) arhitekturni objekti, ki so pravzaprav najpomembnejša pojavna oblika arhitekturnega dela (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997: 32). Opozoriti velja, da pripadajo avtorju avtorske pravice na vsaki izmed pojavnih oblik arhitekturnega dela posebej. Tako ima arhitekt avtorsko pravico na osnutku zgradbe, maketi, arhitekturnem načrtu in kasneje tudi na zgrajenem objektu. Z avtorskopравnega vidika je namreč izgradnja objekta po načrtu zgolj oblika reproduciranja načrta.

2.2. Arhitektove pravice

Načeloma lahko arhitekt uveljavlja vse pravice, ki jih avtorjem priznava ZASP, a veljajo zanj nekatere posebnosti, zaradi katerih je za avtorje - arhitekte še posebej priporočljivo, da svoje razmerje z naročnikom uredijo v pogodbi. Primeroma bomo na tem mestu našteali le nekaj avtorskih upravičenj, ki so za arhitekte najbolj relevantna. Avtor ima moralno pravico do priznanja avtorstva⁶ na svojem delu, ki obsega avtorjevo upravičenje do identifikacije avtorstva na delu, upravičenje do odkritja pravega avtorstva (kadar je bilo delo objavljeno anonimno ali pod psevdonimom) in upravičenje prepovedati drugim, da za delo uporabijo svoje ime (npr. pri plagiatu). Za arhitekte najpomembnejši materialni avtorski pravici sta pravica reproduciranja in pravica distribuiranja,⁷ po katerih ima avtor izključno upravičenje, da svoje delo reproducira v katerikoli obliki (najpogosteje kot zgraditev objekta po načrtu) ter ga daje v pravni promet (npr. načrt proda naročniku). Z arhitekturnega vidika zanimiva je tudi pravica predelave,⁸ ki se nanaša na primere, ko se neko že obstoječe avtorsko delo pojavi kot sestavni

⁴ Prva točka prvega odstavka 9. člena ZASP.

⁵ Tako peti odstavek 9. člena ZASP.

⁶ Gl. 18. člen ZASP.

⁷ Gl. 23. in 24. člen ZASP.

⁸ Gl. 33. člen ZASP.

del novega avtorskega dela. Med t. i. druge pravice avtorja pa spada tudi pravica dostopa do dela⁹ zaradi uresničevanja pravice do reproduciranja in predelave dela.

Med najresnejše kršitve arhitektovih pravic spadajo kršitev pravice do priznanja avtorstva, neupravičena predelava dela, skazitev dela in plagiatorstvo. Kadar so avtorjeve pravice kršene, lahko le-ta zahteva njihovo varstvo po določbah ZASP-a, pa tudi po splošnih pravilih odškodninskega prava, vendar pa je potrebno upoštevati, da so nekateri zahtevki avtorja pri arhitekturnih delih izključeni.¹⁰ V praksi bo arhitektu v primeru kršitev njegovih pravic najpogosteje ostal le odškodninski zahtevek, ki ga je prav zato smiselno podrobno urediti s pogodbo.

2.3. Pravice naročnika

Avtorska pravica arhitekta in lastninska pravica lastnika na istem arhitekturnem objektu sicer obstajata neodvisno ena od druge in nista nujno v konfliktu, a občasno se lahko zgodi tudi to. Lastnik s pridobitvijo lastninske pravice na arhitekturnem delu ne pridobi nikakršnih avtorskopравnih upravičenj, lahko pa objekt seveda neomejeno funkcionalno uporablja. Eno izmed najpomembnejših in obenem najbolj spornih vprašanj v razmerju med naročnikom in arhitektom je lastnikova pravica do spremembe objekta. V nasprotju s tretjimi osebami, ki jim avtor lahko prepove vsakršno poseganje v njegovo delo, postavlja ZASP lastnika arhitekturnega objekta v privilegiran položaj. Skladno z zakonom bo namreč smel lastnik na objektu brez privolitve avtorja izvesti vsakršne spremembe, ki so pogojene z izboljšanjem uporabnosti objekta ter njegovim vzdrževanjem kot tudi v primeru spremembe namembnosti objekta.¹¹ Načeloma se bo avtor lastnikovim posegom lahko uprl le v primeru, da gre za izključno estetske vzgibe¹² (Riesenkampff, 2009). Prav zato, ker nudi zakon avtorju izjemno skopo varstvo proti lastnikovim posegom v objekt, velja tovrstna vprašanja natančno urediti v pogodbi.

⁹ Gl. 34. člen ZASP.

¹⁰ Tako je na primer izključen odstranitveni zahtevek avtorja pri že zgrajenih objektih. Tudi v primeru plagiata arhitekt ne bo mogel zahtevati, da se že zgrajeni objekt poruši ali spremeni tako, da bo ustrezal njegovemu načrtu (v primeru, da je plagiator spremenil originalni načrt). Tukaj ima lastninska pravica prednost pred avtorsko, a se omejitev nanaša le na že zgrajene objekte (uničenje »ukradenih« ali neupravičeno predrugačenih načrtov, skic ali modelov pa arhitekt lahko zahteva).

¹¹ Tako bo smel lastnik brez privoljenja arhitekta dodati ali odstraniti predelne stene, zgraditi dodatno nadstropje, vgraditi dvigalo, zamenjati okna zaradi manjše porabe energije ipd.

¹² Npr. če lastnik spremeni barvo fasade zgolj iz razloga, ker mu prvotna estetsko ne ugaja.

3. Pogodbena ureditev avtorskopравnih razmerij na arhitekturnih delih

3.1. Prenosljivost avtorske pravice

ZASP izrecno določa, da je avtorska pravica kot celota neprenosljiva.¹³ Taka ureditev izhaja iz teorije monizma¹⁴ in je zato pogojena z dejstvom, da je zaradi neprenosljivosti moralnih avtorskih pravic neprenosljiva tudi celotna avtorska pravica.¹⁵ Tako je mogoče *inter vivos* prenašati le posamične materialne in t. i. druge pravice avtorja. ZASP pri urejanju prenosa pravic izhaja iz načela, da naj le-te kolikor je le mogoče ostanejo pri avtorju. Prenesene pravice morajo biti v pogodbi med strankama izrecno naštet. Če niso, tudi niso prenesene, razen če iz namena pogodbe očitno izhaja, da sta imeli stranki v mislih tudi kakšno navedeno pravico.¹⁶ V dvomu torej velja, da so prenesene le tiste pravice, ki so nujne za doseganje namena pogodbe.¹⁷ Tako ne bo dovolj, da stranki pravice le naštejeta, ampak morata opredeliti tudi obseg izkoriščanja prenesene pravice.

Avtor lahko pravice na posameznem delu prenese zgolj na eno ali pa na več oseb. V tem smislu ZASP pri prenosu pravic loči izključni in neizključni prenos.¹⁸ Pri neizključnem prenosu lahko uporablja delo poleg imetnika pravice še avtor sam in vsakdo drug, ki od avtorja pravice pridobi. Neizključni prenos učinkuje torej le med strankama, proti tretjim osebam, ki kršijo avtorske pravice, pa se pridobitelj pravice ne bo mogel ubraniti. Pri izključnem prenosu lahko delo uporablja samo pridobitelj pravice. V tem primeru se morajo tako avtor kot tudi tretje osebe vzdržati vsakršnega poseganja v pridobiteljeva upravičenja. Pridobiteljeva pravica pri izključnem prenosu je absolutna, zato lahko imetnik kršitve preganja sam, vendar pa ta pravica obenem ostane tudi avtorju. Takšna ureditev izhaja iz strogo osebne narave avtorske pravice, ki avtorju omogoča, da se lahko zmeraj upre posegom v svoje delo, ne glede na morebitni prenos materialnih avtorskih upravičenj na tretjega (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997: 184). ZASP

¹³ Gl. 69. in 70. člen ZASP.

¹⁴ Skladno s teorijo monizma je avtorska pravica enovita in celovita pravica, iz katere tečejo osebna in premoženjska upravičenja, ki tvorijo neločljivo celoto (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997: 70).

¹⁵ Je pa avtorska pravica v celoti, razen pravice skesanja, podedljiva (68. člen ZASP).

¹⁶ Gl. drugi odstavek 75. člena ZASP.

¹⁷ Načelo je povzeto po nemški teoriji o pogodbenem namenu prenosa (*Zweckübertragungstheorie*).

¹⁸ Gl. 74. člen ZASP.

uveljavlja domnevo, da je v dvomu dogovorjen neizključni prenos (skladno z načelom, da naj pravice, kolikor je le mogoče, ostanejo pri avtorju).¹⁹

Imetnik lahko pridobljeno pravico prenese na drugega le z dovoljenjem avtorja,²⁰ zato je za naročnika dela priporočljivo, da si to pravico zagotovi že v pogodbi. Dobroverne pridobitve pravic avtorsko pravo ne pozna, zato bo tretji pridobil pravice le v takem obsegu, kot jih je imel imetnik (če »imetnik« pravice sploh nikoli ni pridobil, je tudi tretji ne bo).

3.2. Sklenitev pogodbe o prenosu materialnih avtorskih pravic

ZASP ureja pogodbeno razmerje med arhitektom in naročnikom le v 99. členu, ki se nanaša na pogodbo o naročilu avtorskega dela.²¹ Ta določba združuje obenem pravila avtorskega in obligacijskega prava in predvideva za prenos avtorskopравnih upravičenj kombinacijo avtorske in podjetne pogodbe. Naročila večine avtorskih del (npr. slik, glasbenih del, literarnih del itd.) ne ureja noben specifičen tip pogodbe, zato ZASP določa, da so taka naročila podrejena določbam o podjetni pogodbi, ki so vsebovana v Obligacijskem zakoniku²² (OZ).

Pri arhitekturnih objektih pa je situacija nekoliko drugačna. Gradnjo in z njo povezana dela (tudi izdelavo načrta) namreč urejajo pogodbe o gradnji, zato bo pogodba o naročilu avtorskega dela v tem primeru t. i. projektantska pogodba. Z njo se projektant (navadno arhitekt) zaveže, da bo za naročnika izdelal načrt, naročnik pa se zaveže, da mu bo za to plačal.²³ Čeprav se je projektantska pogodba ustalila kot samostojen pogodbeni tip, ni zakonsko urejena, ampak zanjo veljajo avtonomna pravila gradbene in arhitekturne stroke. Teorija jo uvršča med obligacije uspeha in jo zato podreja pravilom podjetne pogodbe, kakor določa ZASP tudi za vse druge pogodbe o

¹⁹ Tako prvi odstavek 75. člena ZASP.

²⁰ Prvi odstavek 78. člena ZASP.

²¹ Prvi odstavek 99. člena ZASP: Z avtorsko pogodbo o naročilu dela se avtor zaveže ustvariti določeno delo in ga izročiti naročniku, naročnik pa se zaveže, da mu bo za to plačal honorar.

²² Obligacijski zakonik (OZ-UPB1, Uradni list RS, št. 97/2007), poglavje o podjetni pogodbi, 619. do 648. člen.

²³ Mogoče je tudi, da arhitekt ne bo zadolžen za pripravo načrta, ampak zgolj za nadzor nad gradnjo. V tem primeru bo prišla v poštev pogodba o nadzoru nad gradnjo. Izvajalec nadzora bo preverjal, ali gradnja poteka po načrtu, ali so uporabljeni ustrezni materiali, itd. Teorija to pogodbo uvršča med obligacije prizadevanja (Kranjc, 2006: 410). Včasih pa naročnik izvajalcu ne poveri le projektiranja ampak tudi izgradnjo samega projekta ali pa izvajanje nadzora nad gradnjo. V takem primeru lahko govorimo o kompleksnih tipih gradbenih pogodb, s katerimi se urejajo kombinacije različnih storitev, ki jih bo izvajalec opravil za naročnika. Podrobneje gl. pri Juhart, Plavšak, 2004: 1122–1129.

naročilu avtorskega dela. Specialna avtonomna ureditev se pri projektantski pogodbi nanaša predvsem na projektantovo odgovornost za napake v načrtu.^{24, 25}

S sklenitvijo projektantske pogodbe se projektant zaveže izdelati določene projektne rešitve, ki se nanašajo na lokacijske, funkcionalne, oblikovne in tehnične značilnosti gradnje.²⁶ Projektantska pogodba se navadno sklene na podlagi osnutka, ki ga izdelata arhitekt. Pri tem ni nujno, da je osnutek že v vseh podrobnostih izdelan. Stranki v tej fazi navadno pustita še nekaj odprtih vprašanj (npr. glede specifikacije materiala). Tveganje nepopolnega osnutka nosita obe stranki. Naročnik se ne more pritoževati, če končni načrt v vseh detajlih ne ustreza osnutku, arhitekt pa bo moral dopustiti, da estetske elemente, ki v osnutku niso bili specificirani (npr. barva fasade) lahko določi naročnik (Höhne, 2007: 98).

3.3. Pravice, ki jih pridobi naročnik

Naročnik bo z izročitvijo avtorskega dela (ponavadi v obliki arhitekturnega načrta in pripadajoče projektne dokumentacije) na njem sicer pridobil lastninsko pravico, ne pa tudi avtorskopравnih upravičenj, zato se morata avtor in naročnik za prenos posameznih avtorskih pravic posebej dogovoriti v pogodbi. ZASP izrecno določa izjemo od tega načela, po kateri pridobi naročnik z naročilom tudi pravico distribuiranja naročenega primerka.²⁷ To je nujno, saj mora imeti lastnik možnost, da s svojo lastnino razpolaga. Avtorska pravica seveda ne sme preprečiti lastniku hiše, da le-to odsvoji ali da v najem.

Včasih izhaja iz pogodbe o naročilu tudi prenos drugih avtorskopравnih upravičenj, čeprav ta niso izrecno dogovorjena, a vendar je nedvoumno, da tovrsten prenos ustreza namenu same pogodbe.²⁸ Naročnik navadno naroči

²⁴ Podrobno o projektantski pogodbi gl. pri Juhart, Plavšak, 2004: 1058–1099.

²⁵ V Angliji imajo arhitekti profesionalno telo (*Royal Institute of British Architects - RIBA*), ki arhitektom nudi vzorčne pogodbe za različne vrste pravnih poslov z naročniki. V sistemu *copyright* (ki je uveljavljen v anglosaksonskih pravnih redih, kot ga imata npr. Amerika in Velika Britanija) lahko avtorji namreč prenesejo avtorsko pravico v celoti, lahko pa jo obdržijo in na naročnika prenesejo le posamezna upravičenja, kar je v praksi pogostejše (Adrian, 2009: 376).

²⁶ V zvezi s projektno dokumentacijo se pogosto poudarja, da imajo projektne rešitve značilnosti avtorskega dela samo v delu, v katerem se nanašajo na umetniško oblikovanje projektiranega objekta, na njegov zunanji videz, izvirne rešitve notranje razporeditve ipd. V delu, v katerem projektne rešitve pomenijo zgolj uporabo pravil tehničnih znanosti, matematičnih pravil ter pravil stroke in standardov, pa te nimajo značilnosti avtorskega dela (Juhart, Plavšak, 2004: 1067).

²⁷ Tretji odstavek 99. člena ZASP.

²⁸ Drugi odstavek 75. člena ZASP.

izdelavo projekta z namenom, da bi na njegovi podlagi zgradil določen arhitekturni objekt. Tako bo v večini primerov iz projektantske pogodbe izhajala tudi pravica reproduciranja arhitekturnega dela - načrta v obliki zgraditve objekta (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997: 226). Ta materialna avtorska pravica preide na naročnika s tem, ko mu arhitekt izroči projektno dokumentacijo. Izrecna izjava arhitekta o prenosu takega upravičenja ni potrebna, zato je priporočljivo, da si arhitekt, kolikor je to njegov namen, v pogodbi izrecno zagotovi pravico, da je on sam upravičen tudi do izvedbe gradnje. Tako bo preprečil, da bi v dvomu veljalo, da lahko naročnik izgradnjo objekta izvede v lastni režiji ali pa jo poveri drugemu. Seveda je v praksi pogostejše, da arhitekt izdela zgolj načrt, za samo izvedbo pa je zadolžen drug subjekt. Stranki se lahko dogovorita tudi, da pridobi naročnik pravico do reproduciranja šele, ko izpolni svoje obveznosti v zvezi s projektantsko pogodbo (tj. plača za načrt). V takem primeru gre za t. i. avtorskopравни pridržek (Höhne, 2007: 102). Načeloma bo naročnik upravičen po načrtu graditi le enkrat,²⁹ vendar pa se stranki lahko dogovorita tudi drugače. Drugačen dogovor lahko izhaja tudi iz samega namena pogodbe, npr. takrat, kadar so predmet načrta vrstne hiše. V takem primeru že iz namena pogodbe očitno izhaja, da lahko naročnik načrt izvede večkrat. Naročnik ima pravico ponovno graditi po istem načrtu tudi v primeru, da je bila prvotna gradnja uničena. Ker lahko lastnik s svojo lastnino prosto razpolaga, lahko svoj arhitekturni objekt tudi uniči (lahko pa je uničenje seveda tudi posledica nesreče). V takem primeru bo imel lastnik pravico, da objekt rekonstruira. Pravica do rekonstrukcije izhaja že iz povsem logične argumentacije. Kadar je bilo delo uničeno, se z rekonstrukcijo za lastnika nič ne spremeni. Po prekinitvi sicer ne bo uporabljal istega objekta, bo pa uporabljal enakega. Lastnik ni pridobil še ene zgradbe, zato ne bi bilo pravično, če bi moral ponovno plačati arhitektu za izvedbo njegovega načrta.

Nadalje se postavlja vprašanje, ali lahko arhitekt sam ponovno izvede načrt oz. pravico reproduciranja prenese še na nekoga drugega. Odgovor je odvisen od narave prenosa. Kadar prenos pravic na naročnika ni bil izključen (kar v dvomi ni), bo arhitekt to smel. Dokazno breme je v tem primeru na naročniku, on mora dokazati, da je pridobil izključno pravico reproduciranja. Pri posebej izjemnih in ustrezno dragih arhitekturnih delih bo naročnikova izključna pravica izjemoma lahko izhajala iz samega namena strank, a to bo potrebno presojati v vsakem primeru posebej (Höhne, 2007: 105).

Naročnik ima pravico zahtevati, da naročeno delo ne bo obremenjeno s pravicami tretjih. Arhitekt lahko uporabi dela drugih avtorjev kot inspiracijo, ne sme pa naročniku »podtakniti« tujega dela. Ker avtorsko pravo ne pozna

²⁹ Tudi to izhaja iz teorije o pogodbenem namenu prenosa (Höhne, 2007: 102).

dobroverne pridobitve pravic, odgovarja naročnik oškodovanemu avtorju ne glede na svojo krivdo in le-ta bo zoper naročnika lahko zahteval pravno varstvo (tudi v primeru, če naročnik sploh ni vedel, da je z naročilom ali izvedbo načrta kršil avtorske pravice »pravega« arhitekta). Zato je priporočljivo, da se naročnik že v pogodbi zavaruje, da lahko od arhitekta zahteva povrnitev škode, ki mu je nastala zaradi kršitve pravic tretjih, ne glede na arhitektovo krivdo. Naročnik ima sicer regresni zahtevek zoper svojega arhitekta, a bo lahko od njega polno odškodnino zahteval le v primeru, če je ta ravnal krivdno.³⁰

ZASP naročniku izrecno priznava pravico, da nadzoruje posel in daje navodila, a pri tem ne sme posegati v avtorjevo svobodo ustvarjanja.³¹ V takem primeru bi lahko avtor naročnikova navodila odklonil brez nevarnosti, da bi prišlo zaradi tega do razdrtja pogodbe. Avtor mora vsa navodila strokovno presoditi in opozoriti naročnika na morebitne pomanjkljivosti. Če naročnik pri naročilu kljub temu vztraja, arhitekt ne bo odgovoren za napake projekta, ki bodo posledica neustreznega navodila.³²

3.4. Pogodbena omejitev arhitektovih pravic

Moralnim avtorskim pravicam se avtor ne bo mogel odpovedati, vendar pa je pri tem treba upoštevati potrebe pravnega prometa in voljo avtorja. Teorija zagovarja restriktiven pristop v korist ohranitve (vsaj jedra) moralnih pravic, vendar pa se je uveljavilo stališče, da lahko avtor v skladu s svojo voljo »omeji« tudi svoje moralne pravice.³³ V ta namen bosta arhitekt in naročnik v pogodbo vnesla ustrezne klavzule, zadostuje pa tudi enostranska avtorjeva izjava. Molčeča ali konkludentna privolitev avtorja v omejitve njegovih pravic načeloma ne bo mogoča. V primeru spora bo treba vprašanje dopustnosti takih omejitev reševati v vsakem konkretnem primeru posebej (Trampuž, Oman, Zupančič, 1997: 184).

³⁰ Če arhitekt X na primer dobroverno meni, da je od tretje osebe (npr. arhitekta Y) pridobil pravico predelave njegovega dela, a te dejansko ni pridobil, oškodovani naročnik (ki arhitektu Y jamči ne glede na krivdo) od njega ne more zahtevati odškodnine. To lahko namreč zahteva le v primeru, če je arhitekt X ravnal naklepno oz. malomarno. Če torej arhitektu X krivde ni mogoče očitati, bo lahko naročnik načeloma zahteval le zmanjšanje avtorskega honorarja, nasproti arhitektu Y pa bo vseeno polno odškodninsko odgovoren (Höhne, 2007: 106).

³¹ Drugi odstavek 99. člena ZASP.

³² Tretji odstavek 625. člena OZ.

³³ Ker so moralne avtorske pravice neodpovedljive, je mogoče o njihovem omejevanju govoriti le v primeru, ko se avtor s pogodbo zaveže, da svojih pravic ne bo uveljavljal. Pri tem ne gre za (delno) odpoved avtorski pravici, temveč le za pogodbeno zavezo avtorja.

Eno izmed najpomembnejših vprašanj, ki naj ga stranki uredita s pogodbo, je lastnikova pravica do predelave zgrajenega arhitekturnega objekta. Zgolj na podlagi ZASP lastnik namreč ne bo nikoli popolnoma prepričan, da je njegov poseg v objekt dopusten. To bo še posebej pomembno takrat, kadar lastnik načrtuje večje investicije. Pri tem mu bo v interesu, da se lahko zanese na to, da s svojimi posegi ne krši pravice avtorja in zato ne bo izpostavljen njegovim zahtevkom. Gledano z arhitektovega stališča, bo tudi on želel, da se lastnikovi posegi podrobno uredijo v pogodbi, saj bo tako ostal »gospodar svojega dela«. ³⁴ Vendar pa zgolj splošna privolitve arhitekta v vse spremembe, ki jih bo lastnik kasneje izvedel, ne bo zadostovala. Stranki morata v pogodbi natančno navesti, kateri posegi so dopustni in v kakšnem obsegu. Že pri prenosu materialnih avtorskih pravic bosta morali stranki natančno določiti, katere pravice se prenašajo in v kakšnem obsegu, zato je to načelo še toliko bolj zavezujoče pri omejitvah avtorjevih moralnih pravic. *Bullinger* meni celo, da se bo arhitekt kljub privolitvi lahko zmeraj uprl »ekstremnim« skazitvam svojega dela (*Riesenkampf*, 2009: 143). *Riesenkampf* je mnenja, da avtor v skazitve svojega dela sploh ne more privoliti, saj je jedro njegovih moralnih pravic neprenosljivo, s tem pa tudi neodpovedljivo (*Riesenkampf*, 2009: 22). V zvezi z arhitektovo privolitvijo v spremembe njegovega dela se postavlja še vprašanje, ali je le-ta preklicna. Večina teoretikov meni, da je avtor na svojo izjavo vezan. Namen privolitve v spremembe je predvsem pravna varnost lastnika. Če se slednji ne more zanesti na to, da bo avtor zvest svoji obljubi, bi bil spodkopan sam namen privolitve (*Riesenkampf*, 2009: 153). Arhitektova privolitve v spremembe ima obligacijskopravno naravo in bo zato učinkovala le med strankama, ne pa tudi zoper tretje osebe. Novi lastnik objekta se zato na pravico do spremembe, ki izhaja iz pogodbe med arhitektom in prvim lastnikom, ne bo mogel sklicevati. Če bo hotel lastnik svoje upravičenje do spremembe objekta prenesti na drugega, bo moral predhodno pridobiti arhitektovo soglasje. ³⁵

V pogodbi lahko stranki »omejita« tudi druge moralne pravice avtorja. Avtor se bo s pogodbo lahko zavezal, da pravice do priznanja avtorstva ne bo uveljavljal, npr. tako, da se bo odpovedal namestitvi table z njegovim imenom na objekt (*Riesenkampf*, 2009: 141).

³⁴ Včasih bo lastnik izposloval celo dogovor, da lastnik objekta brez izrecne privolitve arhitekta ne bo smel izvesti nobenih sprememb, čeprav lastnik kot močnejša stranka v tak dogovor večinoma ne bo privolil.

³⁵ Po analogiji s prvim odstavkom 78. člena ZASP, ki predvideva avtorjevo soglasje pri nadaljnjem prenosu materialnih pravic.

3.5. Prenehanje pogodbenega razmerja

Navadno razmerje med arhitektom in naročnikom preneha z izpolnitvijo pogodbe, torej izdelavno načrta ali izgradnjo objekta. To je seveda zaželen rezultat. Včasih pa razmerje predčasno preneha po volji ene ali druge stranke. Pri odstopu od pogodbe bodo prišla v poštev pravila obligacijskega prava, na tem mestu velja opozoriti le na nekatere posebnosti v zvezi z arhitekturnimi deli.

Do prevzema dela je arhitektov položaj nasproti naročniku dokaj šibek. V skladu z 648. členom OZ lahko naročnik do konca posla kadarkoli odstopi od pogodbe. V tem primeru bo arhitektu seveda dolžan plačilo, kot bi bil posel izveden do konca. Arhitekt ne more zahtevati, da naročnik objekt tudi dejansko izvede (oz. dokonča), lahko pa mu prepove nadaljnjo uporabo svojega dela. Tako lahko prepreči, da bi naročnik dokončal arhitekturni objekt po njegovih načrtih s tretjimi osebami (torej drugim arhitektom). Le v kolikor nadaljnja gradnja ne vključuje več nikakršnih avtorskopравno varovanih elementov, lahko naročnik delo poveri drugemu. Če bo hotel naročnik delo vseeno dokončati po načrtih, bo moral ponovno pridobiti avtorjevo soglasje. Vse materialne avtorske pravice, ki jih je s pogodbo pridobil naročnik, ponovno pripadejo arhitektu, vendar pa odstop od pogodbe učinkuje *ex nunc*. Glede (dela) objekta, ki je bil zgrajen pred naročnikovim odstopom, torej avtor ne bo imel nikakršnih drugih zahtevkov (ne more npr. zahtevati, da se objekt poruši).³⁶ Navedeno velja tako v primeru arhitektovega neupravičenega kot tudi upravičenega odstopa od pogodbe. Upravičen razlog za odstop bo imel arhitekt predvsem tedaj, kadar bo naročnik gradnjo objekta predčasno zaključil, torej objekt zgradil le delno. Tudi v primeru, kadar bo naročnik arhitektov načrt spremenil ali pa pri gradnji od njega odstopal, bo lahko arhitekt od pogodbe odstopil (Höhne, 2007: 119).

Kadar arhitekt od pogodbe odstopi neupravičeno ali po svoji krivdi povzroči odstop naročnika (npr. ker je v zamudi z izpolnitvijo), ne bo mogel zahtevati polnega plačila za svoje delo, ampak le delno plačilo, torej plačilo za delo, ki ga je do te točke opravil. Prav tako bo moral dopustiti, da bo naročnik dokončanje objekta po njegovem načrtu poveril tretjemu. *Englova* poudarja, da naročnik sicer ne bo avtomatično pridobil potrebne materialne pravice, ki mu bo omogočala izvedbo objekta, ampak bo od arhitekta lahko zahteval, da nanj to pravico prenese. Neodvisno od tega bo lahko od pogodbi nezvestega arhitekta zahteval tudi odškodnino po splošnih pravilih o povrnitvi škode (Höhne, 2007: 107).

³⁶ Tako tudi Adrian, 2009: 377.

4. Primeri pogodbenih klavzul³⁷

V nadaljevanju bo navedenih nekaj primerov pogodbenih določil, ki jih stranki lahko vključita v projektantsko pogodbo in z njimi uredita svoje medsebojno razmerje glede avtorskih pravic. Seveda bo v praksi arhitekt, zaradi močnejšega položaja naročnika, tovrstne klavzule le s težavo v celoti uveljavil, a bo imel v primeru spora vseeno boljši izhodiščni položaj, kakor mu ga zagotavljajo zgolj zakonska določila.

4.1. Predstavitev ideje

Kot je bilo omenjeno že prej, gola ideja še ne more uživati avtorskoppravnega varstva, saj še ni zadostno materialno konkretizirana. Prav zato je zaupanje ideje tretji osebi za arhitekta lahko tvegano. Ker ga zakon v tej fazi ustvarjanja še ne varuje, je priporočljiv pogodbeni dogovor z naročnikom, da morajo izoblikovani koncepti ostati tajni, ne smejo biti dostopni tretjim osebam ali izkoriščeni s strani naročnika samega.

Primer klavzule:

Naročnik XX se zavezuje, da varoval tajnost informacij, s katerimi je bil seznanjen. Prav tako se zavezuje, da predstavljenih konceptov in osnutkov, ki so duhovna lastnina arhitekta YY, ne bo niti v celoti niti delno na noben način uporabil. Za vsakršno obliko uporabe mora pridobiti soglasje YY, sicer je za svoje ravnanje odškodninsko odgovoren. Ustni dogovor, ki bi ta dogovor spreminjal, ni mogoč.

4.2. Prenos pravic na naročnika

Priporočljivo je, da arhitekt in naročnik natančno navedeta obseg avtorskoppravnih upravičenj, ki se prenašajo. V dvomu bo namreč veljalo, da so bile prenesene le tiste pravice, ki so nujne za doseganje namena pogodbe.

Primer klavzule o obsegu prenosa:

Arhitekt prenese na svojih načrtih, skicah, osnutkih, risbah, modelih, vzorcih ter računalniških izrisih in simulacijah na naročnika le tiste pravice, ki so izrecno navedene v tej pogodbi. V nasprotnem primeru ostanejo vsa avtorskoppravna upravičenja arhitektu.

³⁷ Primeri klavzul povzeti po Höhne, 2007: 171–175.

Primeri klavzul o prenosu pravice do reproduciranja dela:

Enkratna gradnja: Naročnik ima pravico na podlagi arhitektovega načrta graditi le enkrat. V ta namen ne potrebuje izrecnega privoljenja arhitekta, niti ni zavezan k nikakršnemu dodatnemu plačilu.

Večkratna gradnja: Naročnik je upravičen na podlagi arhitektovega načrta zgraditi X vrstnih biš. Za vsako nadaljnjo gradnjo po arhitektovem načrtu mora naročnik pridobiti izrecno dovoljenje arhitekta.

Rekonstrukcija objekta: Naročnik je upravičen v primeru uničenja objekta le- tega v celoti ali delno ponovno vzpostaviti na podlagi prvotnih načrtov, pod pogojem, da pri rekonstrukciji objekta ne posega bistveno v avtorskopравno varovane individualne poteze avtorskega dela.

Pravica projektiranja in izgradnje: Naročnik zaupa arhitektu celoten proces načrtovanja in izgradnje arhitekturnega objekta. S to pogodbo naročnik ne pridobi pravice izgradnje izvesti sam ali je poveriti drugemu izvajalcu.

Pridržanje pravice do reproduciranja: S pridobitvijo arhitektovih načrtov, skic, osnutkov in modelov naročnik ne pridobi pravice do izgradnje objekta. V ta namen morata stranki skleniti dodaten pisni dogovor.

Izključna pravica: Pravica naročnika do izgradnje objekta na podlagi arhitektovega načrta je izključna. Arhitekt nima pravice do nadaljnjega reproduciranja arhitekturnega dela, ki je predmet te pogodbe, niti ne more te pravice prenesti na tretjo osebo. Navedeno velja tako za prvotno izvedbo arhitekturnega dela kot tudi za morebitno spremenjeno verzijo predmetnega arhitekturnega dela, če spremembe ne pomenijo bistvenega predrugačenja prvotnega arhitekturnega dela.

Primeri klavzul o naročnikovi pravici do spreminjanja objekta:

Funkcionalne spremembe: Naročnik je med gradnjo upravičen izvesti spremembe načrta, kadar se te nanašajo na funkcionalnost objekta ali zmanjšanje gradbenih stroškov. Ni pa upravičen do sprememb, ki se nanašajo na vprašanja okusa, estetike ali individualnosti dela. Naročnik ne sme posegati v celotno podobo arhitekturnega dela, ki izhaja iz arhitektovih načrtov.

Mnenje arhitekta: Pred spremembami, izvedenimi med gradnjo ali po dokončanju objekta, ki posegajo v avtorjeva avtorskopравna upravičenja, mora naročnik pridobiti arhitektovo mnenje in ga tudi upoštevati, če to ne nasprotuje načelu vestnosti in poštenja.

Soglasje in poveritev posla: Naročnik je upravičen spremeniti avtorskoppravno zaščitene elemente načrta ali izvedenega objekta le, če predhodno pridobi soglasje arhitekta. Arhitekt soglasja ne sme odreči, če bi to nasprotovalo načelu vestnosti in poštenja. Naročnik mora o nameravanih spremembah obvestiti arhitekta. Arhitekt lahko zahteva, da mu naročnik poveri načrtovanje in izvedbo sprememb na arhitekturnem delu, v kolikor to ne nasprotuje načelu vestnosti in poštenja. Stroški sprememb morajo ustrezati običajni tržni vrednosti.

Predčasno prenebanje pogodbe: V kolikor pogodbeno razmerje med strankama predčasno preneha zaradi razlogov, ki so v sferi arhitekta, ima naročnik pravico arhitektov načrt brez njegovega sodelovanja uporabiti za dokončanje izgradnje objekta. V takem primeru lahko izgradnjo izvede sam ali pa jo poveri drugemu izvajalcu.

4.3. Arhitektova upravičenja

Nekatera upravičenja, ki so za arhitekta še posebej pomembna, je priporočljivo izrecno urediti v pogodbi. Čeprav so mu zagotovljena že po samem zakonu, bo imel arhitekt pri njihovem uveljavljanju v praksi veliko manj težav, če bo nanje naročnika opozoril že ob sklenitvi pogodbe.

Primer klavzule o pravici do dostopa do dela:

Naročnik se zavezuje omogočiti arhitektu dostop do arhitekturnega objekta tudi po dokončanju gradnje, zaradi uresničevanja pravice do reproduciranja in predelave dela na kakršnemkoli nosilcu (fotografije, film, risbe ipd.). Ta pravica zajema dostop do vseh zunanjih in notranjih delov objekta, tudi do tistih, ki jih arhitekt ni sam načrtoval, če je tak dostop nujen za uresničevanje arhitektove pravice do rekonstrukcije dela. Pravico do dostopa do dela izvršuje arhitekt skladno z interesi in po dogovoru z naročnikom.

Primeri klavzul o arhitektovih pravicah v primeru uničenja dela:

Če namerava naročnik arhitekturni objekt delno ali v celoti uničiti, mora o tem obvestiti arhitekta in mu dati možnost, da izvrši svojo pravico dostopa do dela zaradi uresničevanja pravice do reproduciranja in predelave dela.

Če namerava naročnik delno ali v celoti uničiti skice, načrte, osnutke ali modele arhitekturnega dela, arhitekt pa ne poseduje njihovih kopij ali originalov, jih ima arhitekt pravico odkupiti proti pravični odkupnini. Pravična odkupnina predstavlja dejanske stroške za izdelavo skic, osnutkov in modelov, ne pa tudi morebitne vrednosti avtorskega honorarja.

Primer klavzule o pravici do priznanja avtorstva:

Arhitekt je upravičen že na samem gradbišču in kasneje na dokončanem objektu (točno določen del objekta) namestiti tablo dimenzij $A \times B \times C$, na kateri je naveden kot avtor. Naročnik se zavezuje, da bo tablo ohranil na dogovorjenem mestu in poskrbel za njeno vidljivost.

4.4. Licitacije in razpisi

Projektantska pogodba se pogosto sklene kot posledica licitacije ali razpisa. V tem primeru se uporabljajo pravila obligacijskega prava. Avtorjeva udeležba na licitaciji še ne povzroči nikakršnega prenosa pravic v zvezi z avtorskim delom, saj med strankama (še) ni pogodbenega razmerja. Lahko pa udeležba kasneje vodi do sklenitve projektantske pogodbe. Arhitekti pogosto sodelujejo tudi na raznovrstnih natečajih. Ti imajo pravno naravo javne obljube nagrade oz. razpisa. OZ v tretjem odstavku 210. člena izrecno določa, da pridobi razpisovalec pravice na razpisu izbranem oz. nagrajenem delu le, če je bilo to izrecno navedeno v razpisu. Pogosto se predvidi odkup nagrajenega dela. Tako je zagotovljeno, da avtorske pravice z udeležbo na razpisu niso prizadete.

Primer klavzule pri sodelovanju na licitaciji ali razpisu:

Moralne in materialne avtorske pravice na v postopku licitacije (razpisa) predloženih projektih (načrtih, skicah, modelih in drugi projektni dokumentaciji) pripadajo avtorju. To velja tudi za pravico reproduciranja in predelave arhitekturnega dela ter pravico do izvedbe gradnje. Vsakršni prenos pravic na razpisnika ali tretje osebe je odplačen, o prenosu pravic pa se morata stranki dogovoriti s posebno pogodbo. Vsakršna uporaba za lastne namene, ki presega obseg uporabe dela za namene licitacije (razpisa), kot tudi prenos pravic uporabe na tretje osebe, je mogoča le s predhodnim izrecnim soglasjem avtorja.

5. Zaključek

Konflikt med lastninsko in avtorsko pravico je pri arhitekturnih delih bolj izrazit kot pri večini ostalih avtorskih del. Kljub osupljivi umetniški izraznosti mnogih arhitekturnih objektov ne gre pozabiti, da arhitekturna dela služijo predvsem funkcionalnemu namenu. Prav slednji narekuje, da bodo imeli lastnikovi interesi pri funkcionalni uporabi objekta prednost pred avtorskopравnim varovanjem umetniške ideje, ki jo je avtor inkorporiral v svoje delo. To pomeni, da bo avtorskopравno varstvo arhitekta, še posebej napram pravicam lastnika objekta, toliko šibkejše (navadno bodo arhitektovi

zahtevki v primeru kršitev omejeni le na odškodnino in postavitev imenskih tabel). Prav zato je zanje še posebej priporočljivo, da svoj pravni položaj v razmerju do naročnika dela izboljšajo s konkretnimi pogodbenimi določili. Načelo dispozitivnosti daje strankama možnost, da svoje razmerje prosto uredita. Pri tem bo seveda uspešnejša močnejša stranka, a v svetu, v katerem arhitekturna dela in njihovi stvaritelji vse bolj pridobivajo na razpoznavnosti, to ne bo zmeraj nujno naročnik. V kolikor bi naročili projektiranje objekta pri katerem izmed priznanih sodobnih arhitektov, najbrž ne bi niti pomislili na možnost, da bi mu kasneje v lastni režiji lahko dodali še kakšen balkon ali prizidek. Seveda pa to ne pomeni, da bodo celovito varstvo pred poseganjem v svoje delo lahko dosegla le velika imena arhitekturne stroke. Arhitekti se danes vse pogosteje zavedajo svojih avtorskih upravičenj in jih zoper naročnike tudi uspešno uveljavljajo. Kljub temu, da arhitekt v vsakdanjem poslovanju naročniku ne bo mogel preprečiti vseh posegov v svoje delo, bo imel s pogodbeno ureditvijo pravic vseeno boljše pogajalsko izhodišče, kot bi ga imel po samem zakonu.

Literatura / References

Adrian, A. (2009) Architecture and copyright: a quick survey of the law, *International Journal of Intellectual Property Management*, Vol. 3, št. 4, str. 375–385.

Cornish, W. R. (2003) *Intellectual property: patents, copyright, trade marks & allied rights* (London: Sweet & Maxwell, London).

Höhne, T. (2007) *Architektur und Urheberrecht, Theorie und Praxis: Ein Leitfaden für Architekten, Ingenieure und deren Rechtsberater* (Wien: MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung).

Juhart, M., Plavšak, N. (2004) *Obligacijski zakonik s komentarjem*, 3. knjiga (Ljubljana: GV založba).

Kranjc, V. (2006) *Gospodarsko pogodbeno pravo* (Ljubljana, Maribor: GV založba in Pravna fakulteta Univerze v Mariboru).

Riesenkampff, J. (2009) *Inhalt und Schranken des Eigentums an Werken der Baukunst: Unter besonderer Berücksichtigung des Urheberrechts* (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft).

Schildt-Lutzenburger, C. v. (2004) *Der urheberrechtliche Schutz von Gebäuden* (München: Herbert Utz Verlag).

Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A. (1997) *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) s komentarjem* (Ljubljana: Gospodarski vestnik).